

factors of production; as “human resources”, namely resources of labor in a society at this stage of its development; as specification of the category “manpower”.

There are three positions of scientists about the nature of the labor potential: labor resource, political economic, demographic. Different schools explained the category of “labor potential” in different ways. But the majority of economists began to think about the necessity of considering rather than providing quantity of manpower as their qualitative characteristics in the production process.

Conclusions. *Labor potential - is an integrated set of opportunities for people to work, including entrepreneurship and innovation activity as its subjects. That population without limits by age and intentions is the carrier of the labor potential, taking into account stages of its formation, development, and usage. As for the qualitative component of the labor potential, the combination of the possibilities means the ability to creative, productive work, to the development of new tools, technologies and methods of work, to improve professional skills, innovation, etc. And a labor potential cannot be considered only as a quantitative or qualitative category, but only in the dialectical unity of these estimates. This is the approach to the definition of the labor potential best fits the requirements of a market economy.*

УДК 658.14

Хомин І. П., к.е.н.,

Кривий З. І.,

Тернопільський національний економічний університет

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА: ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ

Анотація. *Розглядається проблема становлення системи фінансового регулювання розвитку агропромислового виробництва. Аналізуються погляди вчених, які досліджували цю проблему та обґрунтовуються шляхи її вирішення.*

Ключові слова. *Агропромислове виробництво, система, розвиток, фінансове регулювання.*

Постановка проблеми. Саме визначення „система” передбачає, що вона має бути „сукупністю частин, пов’язаних спільною функцією” [3, с.617], чого стосовно фінансового регулювання розвитку агропромислового виробництва наразі не маємо. Отже, наявна проблема, яка науково й практично значима.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Витоки системного підходу до фінансового регулювання розвитку економіки сягають XVIII ст., оскільки ще А. Сміт підкреслив: „На великій шаховій дошці людського суспільства кожна окрема фігура має свій власний принцип руху, цілком відмінний від того, який

може надати їй законодавча влада за своїм рішенням. Якщо ці принципи... суперечать один одному чи відрізняються один від одного... людське суспільство за будь-яких часів неминуче зазнаватиме найвищого ступеня безладу” [5, с. 65].

Відомий український вчений М. І. Туган-Барановський у своїй праці „Основи політичної економії” виокреслив, поряд із абстрактною політекономією, яка ґрунтується на дедуктивному методі, за допомогою якого встановлює загальні причинно-наслідкові залежності народного господарства загалом, конкретну політекономію, що має справу з реальним народним господарством у взаємодії одиничних господарств і регулюючої функції держави. Остання полягає в певному обмеженні свободи перших щодо відносин розподілу, які мають бути не чисто ринковими, адже за своєю природою є соціальними ” [6, с.187-188].

Саме ці настанови класиків економічної теорії, на нашу думку, можуть бути теоретичним підґрунтям формування ефективної системи фінансового регулювання розвитку агропромислового виробництва.

Постановка завдання. З урахуванням викладеного, метою статті визначено обґрунтування комплексного підходу до формування системи фінансового регулювання розвитку агропромислового виробництва, а завданнями – аналіз існуючого стану аграрного сектору в поєднанні з динамікою бюджетних асигнувань на його державну підтримку, а також дослідження їхньої ефективності.

Основний матеріал. Загалом у реальній економіці неможливо віднайти явища господарської діяльності, ізольовані від впливу регулюючої функції держави, хіба що методологічно повністю від неї абстрагуватись. Тому важливо забезпечити збалансованість інтересів усіх суб’єктів економічних взаємовідносин, або-як писав учений має бути досягнутий „верховний практичний інтерес,... інтерес не робітника, капіталіста чи землевласника, а людини взагалі, незалежно від належності її до того чи іншого класу” [6, с.186 – 188,192]. З цього погляду вітчизняна практика державної підтримки

аграрного сектору економіки не може вважатись ефективною принаймні з двох причин.

По-перше, навіть у минулому, в період т. зв. „зливи нафтодоларів”, коли з бюджету на цю мету виділялись, як на нинішні часи, астрономічні суми, говорити про ефективну систему фінансового регулювання не доводилось, позаяк такі непоновлювані енергоресурси, як бензин, дизпаливо тощо коштували менше від пляшки мінеральної води, зумовлюючи викривлене уявлення про вартість сільськогосподарської продукції, хоч насправді суспільні витрати виробництва перевищували їхні ціни кількакратно (табл.1).

Таблиця 1

Порівняння роздрібних цін та доплат із бюджету на одиницю продукції¹

Товари	Середня роздрібна ціна, дол./ кг	Фактична собівартість 1кг/дол.	Виплати з бюджету на 1кг/ дол.	Рівень рентабельності, %	Довідково: реальні роздрібні ціни з урахуванням теперішнього курсу долара (7,99 грн.)
Яловичина	3,04	8,24	5,76	6,8	70,31
Свинина	3,10	5,38	2,80	9,7	47,14
Молоко	0,38	0,55	0,30	23,6	5,43
Масло вершкове	5,63	11,46	7,26	12,5	102,99

Джерело: Феномен України: реформи 1991-2004 рр. /О. М. Ткаченко, А. А. Алексеев, В. І. Ілларіонов, В. П. Рибачук та ін.–К., 2004. – 602 с. – С.390-391.

1. Вираховано за даними вказаного джерела і тодішнім курсом долара, теж штучно заниженим: при реальному 3 руб. /дол. його утримували у 80-х рр. в СРСР на рівні 0,60 руб. /долар.

Тому твердження, нібито ми мали „здорову, ефективну економіку”, „соціальний спосіб (господарювання – Авт.) є найбільш високоефективним і високодоходним у світі”, як і чутки: „ в США перехід до соціалістичної моделі способу виробництва продуктів розпочатий за програмою Ф. Д. Рузвельта „100 днів” в 1933р.” [7, с.122], м’яко кажучи, дещо перебільшені. Хіба що тоді

загалом викреслити як кейнсіанство, так і неолібералізм із економічної теорії. Думається, що навпаки, державне регулювання економіки має здійснюватись з урахуванням наведеного перед тим застереження А. Сміта, оскільки власне воно є ключовим не тільки для пояснення хронічної відсталості аграрного сектору в минулому, але й дороговказом на майбутнє, зважаючи на геніальну ємкість цієї думки та емпірично-аналітичне осмислення віх, які пройшов вітчизняний аграрний сектор.

В цьому контексті ілюзією виглядають твердження окремих авторів, що „в контексті світового економічного розвитку необхідне утвердження в Україні моделі, в якій основну роль повинні зіграти... централізована стратегія розвитку, яка управляється державою”, бо, мовляв „одна з причин падіння (в Україні – Авт.) виробництва – втрата у значній мірі керованості народним господарством як єдиним цілим з боку центральних і галузевих органів...” [7, с.22].

Аби розвіяти таку ілюзію, знову звернемось до ідей „економічного дирижизму”, тим більше, що представник неавстрійської школи неолібералізму Л. фон Мізес (1881-1973) переконливо довів несумісність ринкової та соціалістичної економіки, бо в останній безроздільно панує принцип „aut-aut”, а симбіоз як щось середнє – неможливий¹ [2, с.317].

Власне ринкова економіка функціонує як демократія, оскільки ґрунтується на суверенітеті споживача. Останній, вибираючи ті чи інші блага, визначає відносні ціни та структуру виробництва, а кожна витрачена грошова одиниця є тим механізмом, яким споживач, віддаючи перевагу певним товарам, спрямовує економічну діяльність виробників, указуючи їм те русло, де найкраще задовільняються потреби споживачів, отже є можливість отримати максимальний прибуток.

1. Л. фон Мізес указував, що „соціалістична система з ринком і ринковими цінами – те саме, як би ми говорили про квадратний трикутник” [2, с. 386].

По-друге, навіть такі вливання бюджетних коштів не справляли відчутного впливу на рівень ефективності аграрного сектору і він залишався надто низьким у порівнянні з такими країнами, як Федеративна республіка Німеччина, Франція, ба навіть Фінляндія, що в нас пояснювалось наслідками війни, хоч ці країни теж зазнали втрат .

Причому й зараз спостерігається абсолютна індиферентність результатів сільськогосподарського виробництва до обсягів бюджетного фінансування, яке щорічно спрямовується в галузь, бо ні особливого підйому не спостерігалось у роки максимуму останнього, ні спаду при його мінімумі. Що виглядає одним із парадоксів, який супроводжує аграрний сектор десятки років, але він залишається поза увагою науковців, оскільки аксіомою вважається, що вся причина в недостатності такого фінансування.

Певна річ, резон у цьому є, позаяк на тлі державної підтримки аграрного сектору в інших країнах її вітчизняні обсяги у порівняльних одиницях виміру (частка у валовій продукції, абсолютні суми за співставною валютою в розрахунку на одиницю продукції тощо) надто мізерні. Тим не менше, виглядає дивним, що в період фінансової кризи 2008–2012 років, коли дотації з бюджету на розвиток аграрного сектору зменшились відповідно в Україні – у десятки разів, виробництво валової продукції зростало тими самими темпами.

Але все тече, відтак необхідний пошук тих відносних змін природних законів, які диктує ХХІ століття, інакше будь-які спроби копіювання минулого будуть безуспішні.

Звісно сказане не означає, що всі заходи в цьому напрямі мають здійснюватись в руслі винятково принципу „laissez faire”, без жодної участі держави, оскільки наявні статистичні дані ніяк не можуть бути таким аргументом, позаяк вони засвідчують скоріше „хибне розв’язання проблеми шляхом нормування позитивним законодавством, підґрунтям якого є живуче переконання, що всі економічні відносини цілком залежні від „розсуду державної влади” [4, с.5].

Заперечувати можливість позитивної ролі держави було би методологічно помилковим, якої вже припускались вчені т. зв. манчестерської школи, зокрема „паризької групи”, яких Й. Шумпетер назвав крайніми економічними лібералами – антиетатистами, які вважали, що основне завдання економістів – спростовувати соціальні доктрини і боротися із жахливими помилками, які містяться у всіх планах соціальної реформи і будь-якого державного втручання.

Як висловився вчений, вони стояли під повислим прапором „laissez faire” відстоюючи ідею про визначення всіх людських відносин винятково комерційним розрахунком за принципом „do ut des, facio ut facias”¹, що унеможлиблювало би існування тих членів суспільства, які неспроможні створювати економічні цінності [8, с.1109].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Зважаючи на викладене, приходимо до висновку, що необхідність раціональної системи фінансового регулювання розвитку агровиробництва зумовлена перш за все тим, „ що є продукти і послуги, виробництво яких або неприбуткове, або безумовно не під силу приватним особам, проте вони необхідні для всього суспільства”, отже „мають бути результатом діяльності особливого господарського організму – держави” [1, с.13].

Важливо тільки, аби тут гармонійно поєднувались елементи етатизму з принципом „laissez faier”, бо підхід „aut-aut”, як показала вітчизняна й світова практика, помилковий. При цьому автори статті не втішаються ілюзією, що ці погляди будуть прийняті як безспірні, отже подальші дослідження розглянутої проблеми мають перспективу.

1. Do ut des, facio ut facias (лат. – даю, аби ти дав, роблю, аби ти робив) – формула римського права, що визначала взаємовідносини власника й найманого робітника.

Список літератури

1. Алексеев М. М. Взгляд на развитие учения о налоге в экономистов А. Смита, Ж. - Б. Сея, Рикардо, Сисмонди и Д. С. Милля. – Х., 1870.
2. Мизес Л. Социализм. Экономический и социологический анализ. – М.: Catallaxy, 1994
3. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. – К.: Гол. ред. УРЕ, 1977. – 775 с.
4. Симоненко Г. Ф. Государство, общество и право с точки зрения законов народного хозяйства. Опыт политико-экономического анализа государственной и общественной деятельности. – М., 1870.
5. Смит А. Теория моральных ощущений, 1759.
6. Туган - Барановский М. И. Основы политической экономии. – М.: РОСС ПЭН, 1998.
7. Феномен України: Реформи 1991- 2004 рр. / О. М. Ткаченко, А. А. Алексеев, В. І. Ілларіонов, В. П. Рибачук та ін. – К., 2004. – 602 с.
8. Шумпетер Й. А. История экономического анализа. Пер. с англ. – СПб.: Экон. шк., 2001.

Abstract

Problem. *The objective of the article the study of complex approach to the system of financial regulation of agricultural production and analysis of the current state of the agricultural sector, combined with the dynamics of its budget allocations for state support and study their effectiveness. The problem of a system of financial regulation of agricultural production. Analyzes the views of scientists who have studied this problem and justifies the ways to solve it.*

Sudies. *Home practice of government support of the agricultural sector can not be considered effective. There is an absolute indifference to the results of agricultural funding, which goes annually to the industry, because no special recovery was observed during the last peak or decline at its minimum.*

Conclusions. *It is important for the formation of the system of financial regulation of agricultural production in harmony with the principle elements of statism "laisser faier", because the approach "aut-aut", as demonstrated by domestic and international practice, false.*